

Офшорні схеми в європейському оподаткуванні

Максименко А.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Досліджено методи податкового планування з використанням офшорних механізмів. Конкретизовано напрями податкового планування Ірландії. Детально проаналізовано податкову стратегію, відому як «подвійний ірландський із голландським сандвіч», та ідентифіковано неоднозначні наслідки її застосування. На реальних прикладах дано оцінку ефектам, що виникають від застосування податкових преференцій в контексті податкового планування.

Ключові слова: податкове навантаження, податкова політика, податкове регулювання, офшорні схеми, офшорні механізми.

Максименко А.В. ОФШОРНЫЕ СХЕМЫ В ЕВРОПЕЙСКОМ НАЛОГООБЛОЖЕНИИ

Исследованы методы налогового планирования с использованием оффшорных механизмов. Конкретизованы направления налогового планирования Ирландии. Детально проанализирована налоговая стратегия, известная как «двойной ирландский и голландский сэндвич» и идентифицированы неоднозначные последствия ее применения. На реальных примерах дана оценка эффектам, возникающим от применения налоговых преференций в контексте налогового планирования.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, налоговая политика, налоговое регулирование, оффшорные схемы, оффшорные механизмы.

Maksymenko A.V. OFFSHORE SCHEMES IN EUROPEAN TAXATION

The methods of tax planning using offshore arrangements are researched. The directions of Ireland's tax planning are specified. The tax strategy known as the «Double Irish with a Dutch sandwich» is analyzed in detail and identified ambiguous consequences of its use. The effects arising from the use of tax preferences in the context of tax planning evaluated in real-world examples.

Keywords: tax burden, tax policy, tax regulation, offshore schemes, offshore mechanisms.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В останні роки у зв'язку із загальною глобалізацією світового бізнесу зростає участь офшорного сектора у світовій економіці, що, своєю чергою, призвело до збільшення стурбованості суспільства потенційною загрозою незаконних операцій у рамках світової фінансової системи. Якщо раніше «антиофшорна» боротьба була справою кожної окремої держави, то нині вона набула всесвітнього значення. У ній активно беруть участь такі міжнародні організації, як ОЕРС, ФАТФ та європейські інституції.

Водночас меншою мірою акцентується увага на тому, що офшорні зони (у широкому розумінні) надають компаніям можливість заощадження значної кількості капіталу за рахунок розумного використання такого фінансового інструменту, як податкове планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання проблематики офшорної діяльності, виходячи з різнобічності цього явища і можливості віднесення його

до різних сфер діяльності, тією чи іншою мірою досліджували такі вітчизняні автори, як Є.В. Редзюк, П.С. Корнієнко, Є.А. Вергун, Ю.Г. Козак, Т.Є. Мозговий, І.С. Комар та ін. Під час даного дослідження також були використані розробки зарубіжних учених, таких, як J. Fichtner, Y.S. Park, L. Errico, A. Musalem, S. Prem та ін., які висвітлюють різні аспекти застосування офшорних схем у податковому плануванні. Однак низка аспектів цієї багатогранної наукової проблеми залишилася недостатньо розкритою. Зокрема, потребують конкретизації податкові детермінанти застосування офшорних зон та надання пропозицій щодо оптимізації податкового навантаження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в уточненні особливостей застосування офшорних схем та конкретизації офшорних механізмів в європейському оподаткуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Офшорні центри є невід'ємною частиною системи міжнародних економіч-

них відносин. Вони виникли в процесі історичного розвитку світового співтовариства і були зумовлені передусім економічними чинниками. Протягом останніх років офшорна діяльність посідає все більш важливе місце у функціонуванні світової фінансової системи.

Габріель Зухман нещодавно підрахував, що фінансове багатство в розмірі майже 8 трильйонів доларів США утримується офшорах – це сума, яка становить майже 50% від ВВП ЄС або США. Оцінки багатств в офшорах мережі Tax Justice є ще вищими і знаходяться в діапазоні від 21 до 32 трильйонів доларів США [1].

Малі країни з невеликими внутрішніми фінансовими секторами можуть сприяти створенню офшорного бізнесу і стати офшорним фінансовим центром за цілою низкою причин. До них належать ведення видів діяльності, що приносять прибуток, підвищення рівня зайнятості в приймаючій країні, а також збільшення державних доходів за рахунок ліцензійних зборів тощо. Дійсно, деякі успішні офшорні фінансові центри, такі як Кайманові Острови і Нормандські Острови, звикли покладатися на офшорний бізнес як на основне джерело як державних доходів, так і економічної діяльності [2].

Створення офшорного центру у країні зазвичай є обдуману спробою спеціалізувати економіку на експорті фінансових послуг для отримання доходів, які часто становлять критичну частину національного доходу.

Надходження від цього експорту, як правило, складаються з:

- виплат за фінансові послуги, надані підприємствам нерезидентам, що зареєстровані в офшорі (банківські збори за консультаційні послуги і фінансовий інжиніринг);
- зборів за посередницькі послуги, наприклад ті, які стосуються кредитних ліній, фінансового лізингу та обміну іноземних валют; комісія за управління фондами, а також за проведення операцій із цінними паперами включно з брокерськими послугами, андеррайтингом тощо; послуги, пов'язані з управлінням активами, і депозитарні послуги безпеки тощо);
- реєстраційних/оновлюючих плат за отримання/подовження ліцензії юридичних осіб (офшорні банки, страхові компанії, міжнародні бізнес-компанії, трасти, майно тощо).

Одним із можливих способів визначення, чи є юрисдикція офшором, є визначення співвідношення між іноземними активами та ВВП. Цей показник ще називають коефіцієнтом інтенсивності офшору. Відповідно до цих роз-

рахунків, у 2013 р. у Кайманових Островів це співвідношення було таким: 4 173/2,7, а коефіцієнт становив 1 545,6. На другому місці за коефіцієнтом інтенсивності офшору знаходилися Британські Віргінські Острови з коефіцієнтом 1 070 (1 177/1,1). На третьому місці з коефіцієнтом 200, знаходилися Маршалові Острови [3].

Що ж до поширення популярності офшорів серед компаній, то для успішного функціонування в умовах ринкової економіки їм необхідно шукати способи збільшення своїх прибутків, не збільшуючи при цьому величину витрат, зокрема на сплату податків. Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми стає використання зон із низькими ставками податків на прибуток. Офшорна компанія є одним із найпоширеніших корпоративних інструментів, що забезпечують оптимальне проведення закордонних операцій. Використання офшорних фірм дає змогу компаніям на законних підставах знижувати свої податки.

Офшорні фінансові центри можуть використовуватися на законних підставах, а компанії можуть отримати переваги від: 1) нижчого оподаткування і, як наслідок, збільшення прибутку після сплати податків; 2) простіших нормативних вимог, що знижують непряме оподаткування; 3) мінімально необхідних формальностей, необхідних для реєстрації; 4) наявності адекватних правових рамок, що гарантують цілісність відносин між принципалом і агентом; 5) близькості до країн із масштабною економікою або країн, що приваблюють приплив капіталу; 6) від спеціалізованих послуг, що доступні з певних офшорних центрів; 7) свободи від валютного контролю; 8) використання офшору як засобу для захисту активів від впливу судових процесів [2].

В останні роки спостерігається все більш широке визнання суспільством та, зокрема, науковцями необхідності поліпшення розуміння суті діяльності офшорних фінансових центрів, оскільки ці центри захопили значну частину глобальних фінансових потоків (відповідно до підрахунків економістів, приблизно половина фінансових потоків проходить через офшори [1]), тому слід детальніше зупинитися на проблемних аспектах офшорної діяльності.

Проблеми, пов'язані з офшорними територіями в Європі, вирішуються комплексно, виходячи з чинних правил держав-учасниць. Виходячи із цього, регулювання офшорного бізнесу можна представити у вигляді двох незалежних напрямів: внутрішнього і зовнішнього інститу-

ційного контролю. Останній, зокрема, поділяється на три рівні: міжнародний, внутрішньорегіональний та місцевий. Для оптимізації своєї діяльності досліджується функціонування як материнської компанії, так і філій в умовах різних країн, розробляються та впроваджуються схеми щодо їхньої діяльності.

Актуалізуючи питання офшорних механізмів в європейському оподаткуванні, слід наголосити що в класичному розумінні на території Європи майже не існує чистих офшорів, тому використовуються складні схеми, коли офшорна компанія отримує «прописку» в потрібній юрисдикції для отримання податкової оптимізації, тобто, іншими словами, знаходить незаборонені законодавством лазівки в заслонах, поставлених структурою податкового контролю.

Діяльність із виведення прибутків значно зменшується, якщо країна впроваджує або посилює вимоги до документації з трансфертного ціноутворення. Відповідно до моделі, розробленої науковцями, виведення прибутків зменшується приблизно на 50%, якщо вимоги до трансфертного ціноутворення посилюються. Законодавче регулювання трансфертного ціноутворення має позитивний ефект, незважаючи на адміністративне навантаження на фірми та податкові органи [4].

Країни ЄС дотримуються договору про автоматичний обмін інформацією та впроваджують ініціативу BEPS (Base Erosion and Profit Shifting). BEPS має на меті боротися з тим, що багатонаціональні компанії мають конкурентну перевагу над національними шляхом закриття «лазівок», які виникають на міжнародному рівні та дають змогу ТНК мінімізувати їх податкове навантаження. Цей план включає 15 заходів боротьби з ухиленням від оподаткування. У грудні 2012 р. Європейська Комісія прийняла план дій для посилення боротьби проти податкового шахрайства й ухилення від оподаткування. Він включав більше 30 заходів, покриваючи автоматичний обмін інформацією, агресивне податкове планування, податкову конкуренцію, прозорість між країнами на корпоративному рівні та сплаті ПДВ [5, с. 4-5].

Незважаючи на уніфікацію різних сфер діяльності ЄС, залишається ризик подвійного оподаткування під час транскордонної виплати дивідендів. Для уникнення подвійного оподаткування в державах – членах ЄС була прийнята Директива 90/435/ЕЕС [6], яка стосується оподаткування дочірніх і материнських компаній, що знаходяться в різних дер-

жавах-членах. Вони можуть оподатковуватися двічі, оскільки податок стягується і державою, в яку надходять гроші, і державою, де знаходиться платник (withholding tax) – податок, який стягується на виплати за кордон. Директива передбачає усунення податку з джерела в державі компанії – платника дивідендів із паралельним вирахуванням компанією – одержувачем дивідендів податку, сплаченого з розподіленого прибутку компанією – платником дивідендів або виключенням дивідендів з оподаткування. Для мінімізації ухилень від сплати податків із 2015 р. були внесені зміни в цю Директиву: європейські країни більше не зможуть надавати податкові пільги компаніям, які не ведуть реальну економічну діяльність у країнах Євросоюзу.

Найбільш відома схема уникнення оподаткування використовується за рахунок Ірландії. Країна є привабливою юрисдикцією для підприємців, які бажають мати престижну компанію на території ЄС із помірним режимом оподаткування: податкова ставка на доходи становить 12,5% й є однією з найнижчих в ЄС. Згідно з ірландським законодавством і договорами щодо уникнення подвійного оподаткування, компанії – резиденти інших країн, тобто платники податків інших країн, в Ірландії податки не платять [7].

Ірландія має широку мережу договорів про усунення подвійного оподаткування. Крім того, укладені інші податкові угоди з низкою країн, відповідно до яких від податку «джерела доходу» майже цілком звільнені відсотки, рентні платежі за володіння літаками і нерухомістю. Подібні договори Ірландією укладені з Бельгією, Німеччиною, Данією, Люксембургом, Норвегією, Швецією, Швейцарією.

В Ірландії під час сплати податку існує можливість заліку іноземного податку (foreign tax credit), сплаченого у відповідній державі, у рахунок ірландського податку, що підлягає сплаті і належать до тієї ж категорії доходів. Причому така можливість є й за відсутності між країнами податкової угоди (одностороннє звільнення).

При цьому розмір заліку не може перевищувати суми ірландського податку, що підлягає сплаті із закордонного доходу. Наприклад, ірландська компанія, сплачуючи податок із дивідендів, отриманих від іноземної дочірньої компанії, має право зарахувати суму податку, сплаченого цією дочірньою компанією у своїй країні з доходів, з яких були розподілені ці дивіденди (або суму сплаченого в даній країні податку з джерела під час виплати дивідендів в Ірландію) [8].

Також важливо звернути увагу на той факт, що під час увезення в Ірландію товарів із країни – члена ЄС ірландський ПДВ не сплачується на кордоні, але вноситься покупцем у декларацію як такий, що підлягає сплаті за відповідний податковий період. У тій же декларації покупець указує і вхідний ПДВ на ту ж суму, що він приймає до відрахування (у разі, звичайно, якщо ці товари придбані для реалізації). Таким чином, під час увезення в Ірландію товарів із країн ЄС ПДВ найчастіше фактично не сплачується.

На відміну від багатьох інших юрисдикцій офшорні компанії в Ірландії мають право вести діяльність і на території цієї країни. Водночас вони зберігають пільги, які звільняють їх від податків на доходи, отримані за кордоном. Доходи, джерело яких знаходиться у самій Ірландії, обкладаються за пільговою ставкою. За законами країни ірландська компанія, яка веде діяльність за кордоном, може бути визнана нерезидентною і звільнена від податків, якщо її акціонери і директори – нерезиденти Ірландії.

Центральне управління статистики країни Ірландії повідомляє, що за 2016 р. ВВП зріс на 26,3%. Експерти пов'язують різке зростання ВВП Ірландії з перенесенням до цієї країни штаб-квартир великих міжнародних корпорацій, яких приваблювали низькі ставки податку на прибуток [9].

Основна схема, яку використовують міжнародні корпорації – це Подвійний Ірландський

із Голландським сандвіч (Double Irish Dutch Sandwich). Суть схеми полягає в жонглюванні платежами з використанням інтелектуальної власності (рис. 1).

Спочатку закордонна компанія (американська ТНК) передає нематеріальні активи афілійованій фірмі, зареєстрованій в Ірландії. Ірландія не вважає резидентами компанії, керовані з-за кордону, тому її управління розміщується в офшорній зоні, де відсутнє взагалі оподаткування прибутку. Друга компанія створюється в Голландії і субліцензує права на інтелектуальну власність в ірландській компанії. Наступним кроком є передача такої ж ліцензії на інтелектуальну власність третій компанії, зареєстрованій в Ірландії. Голландське законодавство дає змогу передавати технології абсолютно безкоштовно з податкового погляду. При цьому ірландська компанія № 2 – 100-відсоткова «дочка» компанії № 1. Фактично компанії передають нематеріальні активи одна одній, по ходу очищаючи їх від податкового тягаря. Ірландська компанія № 2 є податковим резидентом Ірландії, і вся діяльність ведеться через неї. У результаті прибуток у вигляді роялті проходить через першу фірму в Ірландії, яка сплачує податок в офшорній зоні [10, с. 687-690].

За останні роки на побідних схемах намагалися викрити найбільші технологічні ТНК, зокрема Google та Apple. Так, Google перерахувала 10,7 млрд. євро (\$12 млрд.) через Нідерланди в Бермуди в 2014 р. за допомогою

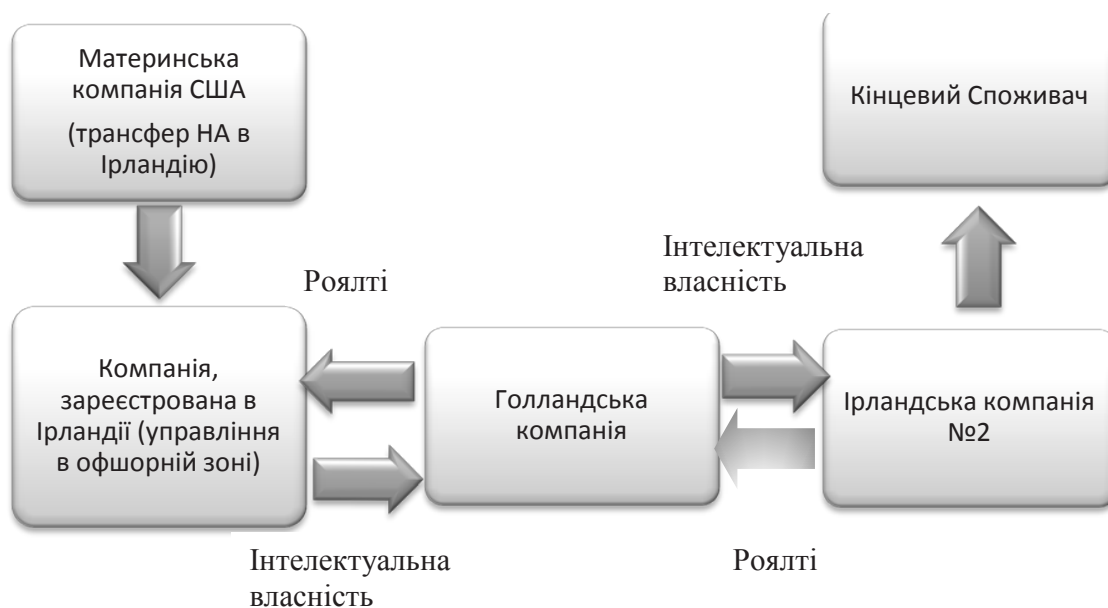

Рис. 1. Схема оптимізації оподаткування «подвійний ірландський із голландським сандвіч»

Джерело: складено автором на основі [10]

побудови схеми, що дає їм змогу не оподатковувати більшу частину іноземного прибутку. Рахунки Google в Нідерландах показують, що відділення переказало майже весь свій дохід, а саме виплати роялті від ірландської філії, через яку проходить більшість доходів за межами США, до підрозділу, розташованому на Бермудах, а зареєстрованому в Ірландії під назвою Google Ireland Holdings. Це дає змогу Google, що є частиною холдингу Alphabet Inc, не підпадати під оподаткування в США податком на прибуток або європейським податком на дивіденди. Ця схема вже десять років дає змогу Alphabet Inc використовувати ефективну податкову ставку лише у 6% від його доходів за межами США, що становить близько чверті середньої податкової ставки на зарубіжних ринках. Ця угода з 2005 по 2015 р. дала змогу Google сплатити лише близько 200 млн. фунтів стерлінгів податків у Великій Британії, тоді як отриманий дохід становив 24 млрд. фунтів стерлінгів. Як показали рахунки Google, Нідерланди Holdings NV, що не має співробітників, у Голландії сплатили лише 2,8 млн. євро податку [11].

Яскравим прикладом застосування для зменшення оподаткування може служити угода, укладена в листопаді 2015 р. Pfizer Inc. придбала виробника ботоксу Allergan Plc. заради зменшення ставки оподаткування, що спричинило жорсткі політичні дебати щодо такої фінансової маневру. Сума угоди становила 160 млрд. дол., або 363,63 дол. за акцію. У результаті такого поглинання була створена найбільша у світі фармацевтична компанія, і головний офіс Pfizer буде перенесено до Ірландії, що також стане прикладом

найбільшого перенесення головного офісу компанії зі США для зменшення податкового зобов'язання. Щоб уникнути подальших обмежень, транзакція була подана так, ніби менша, зареєстрована в Дубліні компанія Allergan Plc. купує Pfizer, хоча об'єднана компанія матиме назву Pfizer Plc. До цього компанія намагалася за 118 млрд. дол. придбати британську AstraZeneca, але угода не відбулася через незгоду управління компаніями та політиками. Таким чином, Pfizer знизила оподаткування з 40% до 12,5% [12].

Висновки з цього дослідження. Отже, кожна країна Європейського Союзу має окрему податкову систему. На рівні спільного уряду врегульовуються питання максимальних і мінімальних ставок податків, оподаткування руху товарів та послуг між країнами ЄС та боротьби з уникненням від оподаткування і виведенням прибутків за кордон. Такі країни, як Ірландія та Нідерланди, створили умови для міжнародних корпорацій, за яких вони можуть законним способом значно зменшувати своє податкове навантаження.

Питання вибору фінансового механізму використання офшору, який дав би змогу здійснити оптимальне податкове планування, у сучасних умовах для компаній є надзвичайно важливим. Звісно, не можна не звернути увагу на те, що кожна компанія є унікальною, тому не існує стандартизованих загальних методів використання офшорів. Що ж до Ірландії, то після детальнішого аналізу їх податкової системи були наведені можливі оптимізаційні схеми у цій країні. Податкова політика Ірландії сприяє розміщенню у цій країні наукоємних компаній, у чому зацікавлені як уряд, так і корпорації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Fichtner J. How Apple and Other Multinationals Avoid Taxes and Accountability: Analyzing Offshore Finance as a Complex Network of Ownership Ties / Jan Fichtner // University of Amsterdam. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corpnet.uva.nl/2016/09/>.
2. Offshore Financial Havens: Their Role in International Capital Flows // Singapore Management University. Dissertations and Theses Collection. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=etd_coll
3. Fichtner J. The Offshore – Intensity Ratio. Identifying the Strongest Magnets for Foreign Capital / Jan Fichtner // City University of London. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.city.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0011/287138/CITYPERC-WPS-201502.pdf
4. Lohse T. Do Transfer Prices Laws Limit International Income Shifting? Evidence from European Multinationals / T. Lohse, N. Riedel // Oxford University Centre for Business Taxation Working Paper. – 2013. – 30 p.
5. Herrington M. A Call to rewrite the fundamentals of international taxation: The OECD BEPS Action Plan / M. Herrington, C. Lowel // International Transfer Pricing Journal. – 2013. – № 6. – С. 4-5.
6. Council directive 90/435/EEC of 23 July 1990 // OJ. – 1990. – L. 225 – P. 6-9.
7. Офшор Ірландія // Finance Business Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fbs-tax.com/uk/ofshorni-kompanii/onshori/onshor-irlandiya/>.

8. Компании в Ирландии // Инвестиционное планирование. – 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.conclav.ru/offshore/europe/zone/ilreland.html>
9. Калюков Е. Ирландия сообщила о росте ВВП на 26% / Е. Калюков // РБК. – 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rbc.ru/economics/12/07/2016/578517f49a794718948163ae>
10. Brothers J. From the Double Irish to the Bermuda Triangle / Joseph B. Brothers // Tax Analysts. – 2014. – P. 687-695.
11. Sterling T., Bergin T. Google accounts show 11 billion euros moved via low tax 'Dutch sandwich' in 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.reuters.com/article/us-google-tax-idUSKCN0VS1GP>
12. Smith G., Groden C. Pfizer, Allergan Confirm \$160 Billion Merger Deal – 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: fortune.com/2015/11/23/Pfizer-allergan-merger